

שיחות אל יעזר

שיחות ומאמרי הגאון רבי אליעזר געלדצעהלער זצ"ל
ראש ישיבת 'אור ישראל'

פרשת זכור

גליון 56

שיחת שבוע זו נתנדב ע"י
הרה"ח ר' פנחס זעליג קליין הי"ו

לע"נ אביו ר' נתן נטע ב"ר פנחס זעליג ז"ל
נלב"ע תענית אסתר תשמ"ט

הרוצה לנדב גליון לע"נ או לרגל שמחה וכדו',
וכן להערות ותיקונים, ולקבלת השיעור מידי שבוע
נא לפנות ל sichoseliezer@gmail.com

עבודת הפורים ומחית עמלק

מזה רעש בשמים, שרצו לתת לו בשכרו שלא יפול מדבריו ארצה, אמנם מדת הדין טענה שאי אפשר, שאם כן יעשה ככל העולה על רוחו ויגזור אומר ויקם לו, ויחרב העולם. לכן גזרו עליו שבד בבר עם הכח הזה שכל דבריו יתקיימו, יינתן לו חשק עצום לשתות יין לשכרה, וכך יהיה שיכור כל היום ולא יעשה מה שלבו חפץ עם הכח הזה שניתן לו.

על פי מעשה זה ביאר חידושי הרי"ם ענין השכרות בפורים. הואיל שראו חז"ל שיום הפורים הוא עת רצון, וכל שערי השמים פתוחים לרווחה עד שכל הפושט יד נותנים לו, בגשמיות וברוחניות, ויש חשש שכל אחד יבוא ויפעל לעצמו מה שלבו חפץ, ומידת הדין לוקה, תקנו מצוה מדרבנן 'מחייב איניש לבסומי בפוריא', וכך יהיה שיכור ולא יתפלל בעדו ובעד ביתו ולא יחטוף מכל הבא ליד בקדושת היום, כי יהיה כאותו שיכור שכלל אינו יודע כמה גדולים ונוראים כוחותיו.

גודל ימי הפורים ועבודתם

מסופר שבימי הבעש"ט היתה גזרה נוראה שריחפה על ישוב אחד, וכל שערי שמים ננעלו בפני תפילותיהם ותחינותיהם של יושבי המקום ההוא. הלכו לבעש"ט שיעתיר בעדם, אבל כנראה שכבר נחתמה הגזירה ולא היה יכול לפעול להם לבטלה, אבל צוה הבעש"ט לתלמידיו לנסוע לאיזה כפר נידח, ששם גר איזה שיכור מפורסם, ורק הוא יוכל לפעול ישועה בעדם, כולי האי ואולי. אך מכיון שפלוני שיכור שתוי בכל עת ובכל שעה, צוה עליהם הבעש"ט שיעמדו אצלו עד שייראו שהופג יינו, ואז תיכף ומיד, לפני שתהיה לו הזדמנות לשתות שוב, יבקשו ממנו שיתפלל למענם אל ה', אולי יחוס עם עני ואביון אולי ירחם. ואכן עשו כך, ונושעו. כשחזרו לרבם שאלוהו 'מה זה ועל מה זה', היתכן שיש לשיכור נבזה כח בשמים יותר מכל הצדיקים שבדור. ענה להם שאיש זה היה יהודי פשוט שעשה פעם מצוה גדולה מאד, ונעשה

כענין הזה מבאר השפ"א מה שאמרו בגמרא (מגילה ז'): 'אמר רבא סעודת פורים שאכלה בלילה לא יצא ידי חובתו, מאי טעמא ימי משתה ושמחה כתיב', 'סעודת פורים שהיא חושך' דיג, רק לשם אכילה ושכרות, שהוא בחי' לילה בלי שום 'אורה זו תורה', הרי זה לא יצא יד"ח, שעיקר הכוונה הוא סעודת פורים והשכרות גופא, שהוא מצות היום, תהיה מתוך קדושה וטהרה ורוממות.

אמנם חידושי הרי"מ מסיים דבריו, שאף שאנו יודעים שע"י שלא נשתה נוכל להתפלל ולהגיע למדרגות יותר גבוהות, אבל כיון שתיקנו לנו חז"ל מצות 'חייב איניש לבסומי' אין לנו להתחכם אלא עלינו לקיים מצוותם. והכוונה היא שאיתא בכתבי האריו"ל (עפ"י תיקוני זהר נז ע"ב) שיום הכפורים הרי הוא כפורים, שכמו שאנו יודעים ומאמינים שעיצומו של יום הקדוש מכפר, ולכן עומדים עטופים לבנים וצמים ומקיימים חמשה עינויים, ועומדים שעות ארוכות בוידוי וסליחות לפני מלך מוחל וסולח, כן ביום הפורים יש מחילת עוונות וריצוי לבני ישראל בכל העולמות. אמנם מי שייכנס לביהמ"ד בפורים ויתחיל לבכות ולהכות על חטא, וירעיש 'ובכך תן פחדך' ויבכה בדמעות שליש, ודאי שטעות גדול בידו, שהרי גילו לנו חז"ל שמה שפועלים ביוה"כ ע"י בכי

חזינן מהכא תוקף קדושת היום כי הוא נורא ואיום, מלא קדושה ורוממות והוא עת רצון בשמים ובארץ. והנה מקשה חידושי הרי"מ על לשון הכתוב במגילה 'ליהודים היתה אורה... וששון ויקר' – לשון נקבה, והול"ל 'ליהודים היו' או 'היה', דקאי גם על הדברים האחרים שהם בלשון זכר. ומבאר שימי הפורים הם 'מקבלים', והיא בחי' נקבה, ומה היא טעונה – זה כבר תלוי מה משקיעים בתוכה, כמו שכתוב 'לקיים עליהם להיות עשים את יום ארבעה עשר לחדש אדר ואת יום חמשה עשר בו בכל שנה ושנה וגו' לעשות אותם ימי משתה ושמחה וגו', שהיום תלוי בעשיית האדם. אם אחד מתבונן בקדושת היום ומכוון את עצמו כדבעי ע"י לימוד הקדושות ושאר ספרי חסידות, וע"י לימוד הגמ' מגילה וכיו"ב, אזי הוא מילא את הפורים שלו עם 'אורה ושמחה וששון ויקר', אבל אם אחד הוא בחי' אותו שיכור, אשר אינו יודע מימינו ומשמאלו, ואינו מבחין בגודל הכח וההזדמנות שיש לו, ומבלה כל היום בשטויות והבלים, אין לו כלום מכל הקדושה הנוראה הזאת. ואין הכוונה כאן רק שכרות מיין, יש מושג של 'שכורת ולא מיין', ולעניננו כל הרוח של הוללות ופריקת עול, של ניגונים שונים וריקודים משונים שרואים לפעמים, הם השכרות שדיברנו, וזה היסח הדעת גדול מכל ענין הפורים.

אחרים לידי שמחה שהוא מצות היום. ולכן אצל הצדיקים היו בדחנים ו'פורים שפיל', וכן הוא מנהג ישראל להתחפש בפורים, כי כל אלו הם אופנים איך מבטאים את השמחה שמתוך הלב, ואלו הם דברים נכונים ויפים ומנהג ישראל תורה. אבל עצם נקודת השמחה היא מעומק הלב, וזה אינו נובע אלא משמחת התורה, ל'יהודים היתה אורה ושמחה' זו תורה. ושמחה זאת אינה מגיעה לאדם זולת אם הכין את עצמו כראוי כנ"ל.

ולכן בימים מועטים שנשארו לפני פורים צריך כל אחד לעשות הכנה דרבה, 'לעשות אותם ימי משתה ושמחה', וילמד ה'קדושות' בעיון ושאר ספה"ק, ואז גם כשאוסף כסף יחשוב בראשו מחשבות נעלות ומרוממות של מחיית עמלק ו'הדר קבלוהו מאהבה'. וא"ת אם לא יהיה עסוק עתה בהכנות למען איסוף הכסף לא יצליח כ"כ. תדע שזה לא נורא כ"כ אם תעשה כמה דולער פחות, העיקר שיהיה לך פורים אמיתי ופנימי. וכמו שאם נראה אדם עומד לפני יום הקדוש ומדבר בכובד ראש ועושה עסק שלם מהנעלי בד שהוא קונה לקראת יוה"כ, הלא לחסר דעה יחשב, כי אף ש'סניקערס' חשוב מאד ביוה"כ, אבל 'נישט דאס האט מען געמיינט', כן הדבר הזה. יש עיקר ויש טפל וחשוב מאד לא להתבלבל בזה.

ועיננו פועלים בפורים ע"י משתה ושמחה של מצוה וריקודים וניגונים. ומי שהיה פעם בהקפות או שמחת בית השואבה אצל צדיקים יודע שע"י ריקודים יכולים להתעלות מאד.

ואף אם יסתכל האדם מן הצד ויאמר, הלא שני אנשים אלה רוקדים ושרים מתוך שכרות, מה ביני לבין בן חמי, אבל מי שיש לו עינים לראות מבחין מיד שלא קרב זה אל זה כל הלילה. למה זה דומה, למי שנכנס לביהמ"ד ביוה"כ וחושב בדעתו שזה תשעה באב, שהלא בשני הימים צמים ואין לובשים נעלים ובוכים, ומסכן גדול הוא מי שהיום הקדוש שלו זה תשעה באב'דיג. כמו כן בפורים, יש אחד שהכין את עצמו לקדושת היום ויודע שכל שערי שמים פתוחים, וששמחים על מפלת עמלק וכניעתו בימים ההם בזמן הזה, בכל דור ודור ובתוך כל אחד ואחד, ושותה כמצוות היום מתוך שמחה של מצוה, ורוקד ושר, הרי הוא באמת מתעלה כמלאכי מעלה ממש, כמו שמתעלה ביום הכפורים, ע"י העבודה של אותו היום. אבל מי שפוחז ומתהולל, אין לו עם פורים ולא כלום, כי הוא חושך ולא אור, והוא בחי' 'סעודת פורים שאכלה בלילה'.

ומי שיש לו ההסתכלות הנכונה לימי הפורים יכול להתברך קצת גם, כי כך באים לידי שמחה, וכך גם מביאים

מתלוצץ בעוברי עבירה, יומא חד אידמי ליה שטן וכו' אמר, אי לאו דמכרזי ברקיעא הזהרו ברבי עקיבא ותורתו, שויתיה לדמך תרתי מעי'. הרי ששני שרפי מעלה, רבי מאיר – שאמרו עליו (עירובין יג:): 'גלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שאין בדורו של רבי מאיר כמותו וכו', תנא לא רבי מאיר שמו אלא רבי נהוראי שמו, ולמה נקרא שמו רבי מאיר, שהוא מאיר עיני חכמים בהלכה' – ורבי עקיבא, שעליו אמרו (במדב"ר פי"ט, ו) 'דברים שלא נגלו למשה נגלו לר"ע וחבריו, וכל יקר ראתה עינו' זה רבי עקיבא וחבריו' – גם מהם לא נמנע היצר לפתותם וכמעט שהצליח. ואף שאין לנו אפס השגה בכל זה, אבל חז"ל גילו לנו זאת כדי שנלמד מזה ק"ו בן בנו של אלף ק"ו שלא נאמין בעצמנו, גם בדבר שנדמה לנו שאנו בחי' 'בדרך בצאתכם ממצרים'.

ולכן אם בחור יושב ולומד ומתפלל שמו"ע בארוכה ומייגע לתקן דרכיו, לא יעלה על דעתו שהוא כבר במדרגת 'ולבי חלל בקרבי' ויכול לדבר עם אינשי דלא מעלי או ללכת במקום שאינו לכתחילה מצד דברים האסורים שיש שם וכו', אלא יזכור ש'עמלק יושב בארץ הנגב', כמו שדרשו חז"ל 'נגב' – 'מנוגב מכל טובה', והיינו בלב שמנוגב מכל חטא ועון ויבש מכל תאוה וחמדה זרה, כולו קודש לה', דייקא שם יושב עמלק

מכנתו הכפולה של עמלק

ז"ל המדרש (תנחומא תצא ט) 'מהו עמלק עם ילק פרח כזוחל, עמלק עם שבא ללוק דמן של ישראל ככלב וכו'. תני בשם רבי נתן ארבע מאות פרסה פסע עמלק ובא לעשות מלחמה עם ישראל', הדרש הראשון הוא שעמלק הוא מלשון עם ילק, של ארבה שפורח כשרצים זוחלים מרחוק. והדרש השני הוא מלשון לקיקה, שהוא עם שלוקק דמם של ישראל. ויש להבין הענין.

מסביר רצה"כ (פר"צ זכור א), הנה פעמים הרבה אחרי שאדם מתעלה למדרגה גבוהה או כבש יצרו באיזה ענין או מדה, חושב לעצמו שאינו צריך להיזהר עוד כ"כ, שהרי יצרו ברשותו בזה, אבל זו טעות חמורה מאד – 'זכור את אשר עשה לך עמלק בדרך בצאתכם ממצרים. אשר קרך בדרך', כשהיינו במצב של 'חסד נעורין', הלכנו אחרי משה ואהרן, אכלנו מן, וענני הכבוד סיבכנו וכל המדרגות הנפלאות כמו ראתה שפחה על הים וכו', ועכ"ז לא נמנע עמלק מלהתגרות בישראל, כי כן מידתו של הליץ. וכן הוא בכל דור ודור ובכל יום ויום, כמו שחז"ל מספרים בסוף מס' קידושין (פא). 'רבי מאיר הוה מתלוצץ בעוברי עבירה, יומא חד אידמי ליה שטן וכו' אמר, אי לאו דקא מכרזי ברקיעא הזהרו בר' מאיר ותורתו שויתיה לדמך תרתי מעי. ר' עקיבא הוה

טיפת דם האחרונה שנשארה. דהיינו אחרי שהאדם נכשל, מגיע עמלק ומכניסו ליאוש ואומר לו, ראה כמה חטאת וכמה העוית והרשעת, ראה שאתה ממש בשאול תחיתה, התחשוב שיש לך עוד תקוה לשוב לדרך המלך, ודאי שלא. וכך נדחה האדם מדחי אל דחי.

ובכן כשבחור נכשל באיזה עון, אם זה ביטול תורה של סדר שלם שפטפט בדברי הבל או אם עשה דבר שלא כהוגן בין אדם לחברו, וכן גם אם היצר מכשילו בעון גס וחמור, לא די שעמלק החטיאו אלא כת"ח נדמה לו עתה, ומראה לו בספרים שגדול עונו מנשוא ואין לו תשובה לעולם, ושהוא בנידוי כמה שנים, וכל התורה שלו אינו שוה מאומה וכו', והאדם נשבר לבו בקרבו, ומתייאש יותר ויותר. אבל צריך לדעת שקול זה שמדבר לך אינו אלא עמלק 'וואס טרונקט דיין בלוט', זה אינו חשבון לשם שמים, אלא תכליתו לשבור אותך לגמרי עד שיביאך ליאוש, ואם תתייאש כבר לא תלמד ולא תתפלל, ומה תעשה, ודאי שתיכשל עוד פעם, וכך ישול עמלק על אדם זה עולמית רח"ל.

כנגד שתי בחינות אלו של עמלק צריכים אנו לכוון כששואגים 'ומח שמו וזכרו' ביוצרות, וכן בקריאת התורה בשבת זו. האחד, לא להתפתות אחרי היצר כשאנו

ומתגבר עליו בכל יום להמיתו, 'צופה רשע לצדיק ומבקש המיתו'. ואם אתה שם את עצמך במקום ניסיון אתה בא לידי סכנה. זה ענין 'עם ילק פורח כזחל', היינו שלא היה להם לישראל שייכות עם הרע, אדרבה היו רחוקים מהם ארבע מאות פרסה, אבל כמו ארבה הגיע פתאום ממרחק ונח עליהם, ולולא שלחמו בהם היה עמלק עושה אותם 'מנוגבים מכל טובה', וזהו הבחי' הראשונה בעמלק. וצריכים להישמר בזה ולקיים בעצמנו מצוות התנא (אבות פ"ב מ"ד) 'אל תאמין בעצמך עד יום מותך', וכעצת החכם מכל אדם 'אשרי אדם מפחד תמיד', שתפחד מעבירה ותברח מניסיון, ותחרד מלדבר דברים שהם לא לכתחילה, ועם אנשים שאתה יודע בהם שעוסקים באלו הדברים, וק"ו לא ללכת במקום דשכיחי הזיקא כה"ג.

הבחינה השניה הוא מה שאמרו 'עם שבא ללוק דמיהם של ישראל'. היינו שאחרי שהיצר הצליח לתפוס האדם ברשתו ולהוציאו מתוך המחנה, שתופס איזה איש שרואה בו שהוא מ'הנחשלים' שפלטן הענן ואז מכשילו ומטמאו, סד"א שעמלק יניח את החוטא בשלום כי כבר השיג את מטרתו בו, קמ"ל שלא כן, עמלק בא ללוק דמן של ישראל, היינו אחרי שהרגו ושחטו לא יניחו לעמוד על רגליו פן יעשה החוטא תשובה, לכן נשאר עמלק שם ולוקק את

וא"ת שיתבטלו ע"י גזרה, אינו מובן למה זה יתבטל ולא זה.

ומסביר רצה"כ ע"פ דברי הרשב"א שם שודאי לא תתבטל שום מצוה מן התורה, אבל אם בזמן מן הזמנים לא יוכלו בני ישראל לנוח בשבת או לחגוג את המועדים כמצוותם, הרי אונס רחמנא פטריה, אבל גם תכלית היום לא נעשה, משא"כ יום הכיפורים עיצומו של יום מכפר בין לשבים ובין לשאינם שבים לשיטת רבי, ולכן יוה"כ אינו בטל לעולם. ואומר רצה"כ שכוונת המדרש היא שגם אם נהיה בגדר אנוסים, שאיננו יכולים להכניע את עמלק בעצמנו, מ"מ ימי הפורים לא יעברו מתוך היהודים, היינו שתהיה מחיית עמלק בין אם אנו נילחם ובין אם לא, כדאיתא במדרש (תנחומא תצא ד) 'אמר ישראל, רבש"ע אין אנו יכולין בו. אומר להם הקב"ה, תהיו אתם מזכירין שמו מלמטה ואני מוחק שמו מלמעלה'. וזה ממש ענין יום כפורים כנ"ל, היינו שכמו שאנו אומרים ביוה"כ שכפרת עוונות הוא ענין של 'עיצומו של יום', אף אם אנו לא עשינו מה שהיה ראוי בכדי שנזכה למחילת עוונות, ה"נ עיצומו של יום מוחה עמלק, וגם אם אין אנו במצב שלמות אלא נחשלים קצת ונפלטים מהענין, מ"מ אם נמחה את שמו למטה ימחה הקב"ה את שמו למעלה.

*

במצב של 'מוחין דגדלות', ולחשוב שאנו רחוקים מדי מליפול לרשת היצר, ע"ז יש לנו לזכור שגם מארבע מאות פרסה 'פורח כזוחל'. וגם אם נפלנו ונכשלנו, שלא נישבר ולא נתייאש, אלא נדע ונאמין שבכל מקום ומצב שאני נמצא בו בחר בי ה' ללמוד תורתו הקדושה ולהתפלל לפניו ולשרתו ולעבדו. וע"י האמונה הזאת נמחה כל זכר עמלק מתוכנו, ונקיים בעצמנו 'הבא להרגך השכם והרגו'.

עיצומו של יום

וגם אם יחשוב האדם שאין בכוחו למחות זכר עמלק, שהרי יודע הוא בעצמו כמה עמלק שולט בו, אבל רבי צדוק מסביר (פר"צ פורים א) ע"פ מה דאיתא בחז"ל (מדרש משלי ט) 'כל המועדים עתידים בטלים, וימי הפורים אינם בטלים לעולם, שנאמר וימי הפורים האלה לא יעברו מתוך היהודים. אמר ר' אלעזר אף יום הכפורים אינו בטל לעולם, שנאמר והיתה זאת לכם לחקת עולם לכפר על בני ישראל מכל חטאתם אחת בשנה'. וכבר נשאל הרשב"א (ח"א צג) איך יתכן לומר שיתבטלו אחת מכל מצות התורה, הלא כל קוצו של יוד בתורה קיים לנצח נצחים. ובפרט שפורים הוא מדברי קבלה ושאר מועדות הם מדברי תורה.

פגשנו כבר את עמלק על עצמנו ובשרנו, ואיתו אנו נלחמים דבר יום ביומו, ואותו יש לנו למחות מתחת שמי ה'. וכך נזכה שהפורים שלנו יהיה כמו יום הכפורים, לא בזה שנבכה ונצום, אדרבה ע"י שנעשה הכנה ראויה, נשמח ונשתה כדת היום, ובוזא אל המלך בשמחה פנימית ונזכה לעשות סעודת פורים 'ביום', וכימים ההם כן בזמן הזה 'ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר', כן תהיה לנו!¹

לכן כשניגשים לשבת זכור, אל לו לאדם להסתובב ולחשוב על פלוני ואלמוני או על קהילה ההיא שעושה אחרת ממה שאני עושה וכו', שהם עמלק שבדור, אלא כל אחד יעשה חשבון הנפש בעצמו 'זכור את אשר עשה לך עמלק', בין אם זה היה 'בדרך צאתכם ממצרים', שהוא בחי' פרח כזוחל בזמן שהיית מצליח בעבודת ה', ובין אם בבחינת 'ויזנב בכך כל הנחשלים אחריו ואתה עיף ויגע', שזה בחי' לוקק דמם של ישראל, להפילך ליאוש ולאבדון, אבל כולנו

עצמו לזה הרי קנה אדון לעצמו, ומה יעשה אחרי פורים כשחוזר לישיבה ואסור לעשן ואין בזה שום פשרות. הרי שזה אינו כדאי בכלל. ולא עוד אלא החכם עיניו בראשו, ואשאלכם עם מי עומדים בחוץ כשהולכים לעשן, האם אלו בני העליה שבחבורה או אחרים ששומר נפשו ירחק מהם. וכל זה זולת מה שקבעו הרופאים פה אחד והוכיחו בראיות ברורות שזה גורם נזק עצום לבריאות הגוף והנפש. ואם אחרי כל הדברים והאמת האלה, עדיין ירצה בחור לעשן בפורים, הרי זה סימן שאין מפריע לו שום חשבון נכון לא בגשמיות ולא ברוחניות, וחושב שהוא מבין יותר טוב מכולם, וזה בעצמו קליפה גדולה של עמלק שצריכים למחות. ואם תחשוב שבוה שאתה לא מעשן מסתכלים עליך כבטלן, ע"ז אמרו (עדרות פ"ה מ"ו) 'מוטב לי להיקרא שוטה כל ימי, ולא ליעשות שעה אחת רשע לפני המקום'.

ובכן, אם ניגשים לפורים בהבנה הראויה, אין חושבים על כל אלה ההבלים, אלא נאחזים בפנימיות היום ומבינים ש'אורה זו תורה', ולא שום דבר זולת זה, וק"ו לא דבר המרחק מזה.

¹ אכן ביום הקדוש הזה יש עבודות בחצר בית המלך הפנימית, לבוא אל המלך להתחנן לו ולבקש על נפשו, בתפילה בהשתפכות הנפש ובאמירת תהילים ובלמוד עניני חג בחג. וגם יש עבודה ברחוב העיר, לרקוד ולשמח ולעשות אותו יום משתה ושמחה. אמנם איתא בשפ"א בביאור דברי הגמ' הידועים 'אורה זו תורה', דלכאורה אם הכוונה שזכו לתורה הול"ל 'ליהודים היתה תורה', אלא הענין הוא שהגילוי הנורא של נס פורים היה שנפקחו עיני היהודים והם הבינו ש'אורה זו תורה', שהאור האמיתי בעולם זה רק אור התורה. ורק באופן כזה יש לנו לגשת לשמחת פורים. ומי שמתהולל בקלות ראש, אין לו שייכות עם פנימיות ענין הפורים.

ובזה רציתי להעיר ולעורר על שטות נורא ואיום שנהוג בפורים, והוא העישון. אני יודע שקשה להרבה בחורים לשמוע את זה ממני, אבל אני מדבר אליכם מתוך שאני מסור לשלומכם ואני אוהב אתכם. ואומר שממ"נ אין כדאי לעשן, כי מי שלא הורגל לזה הרי זה מאוס ביותר בשבילו, ואין לזה שום טעם וריח, אדרבה ממש מרגישים צורך להקיא, ומי שכבר הרגיל את